

MIGRACIÓN E REFUXIO

DEREITOS SEN FRONTEIRAS: A DECISIÓN DE LINA

INTRODUCCIÓN SOBRE A ORIXE

Esta proposta didáctica ten a súa orixe no proxecto internacional Conectando mundos. Moitos mestres e mestras pedíranos poder dispor das actividades que aparecían na plataforma on-line de Conectando mundos para poder levalas a cabo nos seus centros independentemente das fases, dos calendarios e do proceso cooperativo con outras escolas.

Mantivemos as animacións, as liñas argumentais e os niveis de

contido, e adecuamos as actividades ao novo contexto fora da plataforma on-line para que poidades levalas a cabo con éxito.

Recomendámosvos unha lectura desta guía, que vos facilitará pistas para o desenvolvemento das diferentes actividades que se propoñen, e ideas para profundar en determinados aspectos e temas.

Máis información na web www.conectandomundos.org

Índice

Resumo da animación, obxectivos e temas	3
Obxectivos	4
Priorización de contidos	4
Historia para a animación	4
 Pautas metodolóxicas para o desenvolvemento das actividades	 5
O meu nome é Lina	5
Vilatoupa e Vilatartaruga	5
A historia pode mudar	6
Dereitos sen fronteiras	7
Abaixo os muros!	12
 Glosario	 13
 Recursos complementarios	 16

Resumo da animación, obxectivos e temas

Moverse polo mundo é un dereito de todas as persoas e un fenómeno humano que existe desde o inicio dos tempos. Cada día e desde sempre, millares de persoas deciden emprender unha viaxe buscando coñecer mundo, un bo traballo, novas oportunidades... E outras moitas fano fuxindo de conflitos ou causas que poñen en serio perigo a súa vida e a dos seus seres queridos.

Actualmente, case 60 millóns de persoas en todo o mundo vense forzadas a vivir lonxe dos seus lares, o número máis alto desde a Segunda Guerra Mundial, segundo as Nacións Unidas. Estes últimos anos máis de catro millóns de persoas tiveron que fuxir de Siria escapando da guerra civil – como ocorre en moitos outros conflitos armados – ou de situacións de violencia e pobreza extrema, que tamén ameazan a s supervivencia.

Perante este fenómeno, no cadro dos Obxectivos de Desenvolvemento Sustentábel, a comunidade internacional propónse o desafío de facilitar a migración e a mobilidade ordenadas, seguras, regulares e responsábeis das persoas, entre outras cousas mediante a aplicación de políticas migratorias planificadas e ben xestionadas.

Obxectivos

- Facer aflorar os sentimentos e as emocións das persoas cando deben abandonar a súa casa, familia e territorio.
- Analizar e comprender o concepto de fronteira (visíbel e invisíbel) e, na medida do posible, os tipos de fronteira existentes: xeográficas, políticas, sociais e emocionais.
- Coñecer o dereito das persoas a escolleren o lugar e o país onde queren vivir.
- Avaliar a diversidade como un elemento de enriquecemento persoal e social desde unha perspectiva de identidades inclusiva.
- Fomentar actitudes de acollida e empatía.

Priorización de contidos

- Fronteiras visíbeis e invisíbeis.
- Sentimentos e emocións das persoas cando deben abandonar a súa casa, familia e territorio.
- A empatía e a riqueza da diversidade.

Historia para a animación

- A historia xirar en torno de varios personaxes: Lina, Said e Marco. A través dun conto, iremos descubrindo a súa historia e as das súas familias, e abordaranse os sentimentos e as emocións que experimentan as persoas cando deben abandonar a súa casa, familia e territorio.

Pautas metodolóxicas para o desenvolvemento das actividades por fases

O meu nome é Lina

Dereitos e fronteiras.

A historia de Lina e o diálogo na aula

A través da historia de Lina, quixemos plasmar a capacidade das persoas para resolver os conflitos de relación a partir do cuestionamento de estereotipos e tópicos, e así traballar a riqueza da diversidade en todas as súas dimensións (cultural, social e xeracional). Para concluír a historia, os nenos e as nenas deberán debuxar os seus propios finais para a situación que lles propón Lina.

O posicionamento da historia de Lina parte da abordaxe dos dereitos: dereito á libre circulación, á acollida, a unha vida digna, etc.

A partir da historia, organizada en capítulos, propomos unha batería de preguntas para facilitar a comprensión da lectura ou da narración que se faga na aula. Igualmente, propomos outras preguntas que convidan á reflexión e ao diálogo sobre os sentimentos e as emocións que os distintos personaxes experimentan en cada situación, coa intención de descubrir e valorizar a diversidade e a diferenza. O obxectivo é ir establecendo pontes entre a historia ficticia e a realidade de cada neno e nena.

Vilatoupa e Vilatartaruga

Sentimentos e emocións das persoas cando deben abandonar a súa casa, familia e territorio.

Falamos de muros

Neste capítulo, Lina introduce, a través da súa historia, o concepto de *muro*, de obstáculo. Ao abordalo coas familias, rapidamente aparecerá o concepto de *fronteira*. Destacaremos as fronteiras naturais. Son as que dividen antropoloxicamente as persoas nos espazos vitais (lagos, ríos, montañas, cordilleiras, etc.). Igualmente, faremos notar as cousas que foron construídas precisamente para superar estes obstáculos (pontes, camiños, etc.).

A través das fotografías aproveitaremos para falar dos muros que construímos (arameas, valas, paredes, grellas, reixas, etc.). Xurdirá o debate sobre a función que teñen estes muros e a necesidade que temos de nos sentir protexidos, defendidos... Podemos aproveitar para explicar que todos estes muros son visíbeis, mais que tamén existen outros muros, outros obstáculos que separan as persoas e que non se ven, comezando por exemplo pola distancia, que superamos grazas á tecnoloxía e aos transportes (avión, barco, tren, autópista, etc.). Tamén hai outros muros que non se ven e nos separan: cando nos pelexamos cun compañeiro ou cunha compañeira, cando non nos entendemos porque falamos linguas distintas, entre xeracións, etc. É probábel que xurdan exemplos de fronteiras culturais,

sociais ou económicas, aínda que non se mencione o concepto. Sexa cal for o exemplo, o máis importante é buscar fórmulas ou exemplos que, por un lado, desmitifiquen a “separación insuperábel” e, polo outro, evidencien que non é necesaria a separación, que a mestura é vida, riqueza, diversidade e aprendizaxe.

Nalgún momento xurdirá o concepto de *fronteira política*. Falaremos da fronteira como unha liña convencional que marca o confín dun país. Algunhas fronteiras poden estar delimitadas de forma física (con muros ou arames), aínda que non sempre é o caso. Os países acordan até onde chegan os seus respectivos límites; ao pasar o referido límite (a fronteira), éntrase no territorio do país veciño.

Definición de fronteira: “[Chámanse] desta forma as liñas localizadas nos límites de determinada rexión, quer sexa un país, estado [ou] distrito, [creadas] coa finalidade de delimitar as determinadas porcións de terra, aire e auga entre unha rexión e outra. Ademais das delimitacións territoriais, tamén se establece a xurisdición de determinado goberno sobre as distintas porcións de terra que se encontren dentro do seu territorio, **o que ocorra fóra do referido territorio pasa a ser problema do Estado veciño.**”¹

Xuntamos esta definición do concepto de *fronteira* e destacamos en itálicas a última frase para subliñar a mensaxe habitualmente implícita neste tipo de definición. Precisamente, o obxectivo de Conectando mundos e de calquera proposta didáctica de educación para o desenvolvemento é totalmente contrario a esta formulación de desapego ou desinterese polo outro, polo veciño. Este argumento resúmese na seguinte frase: **“Educar para que nada nos sexa alíeo” (Gimeno Sacristán).**

A historia pode mudar

Por que as persoas nos movemos?

O dereito a nos desprazar libremente.

Xogamos á cadea

Neste capítulo, e a través do xogo da cadea, poderemos experimentar e tornar visíbel a función do muro, como obstáculo a superar, ademais dos sentimentos e as emocións que xera a prohibición do paso. Igualmente, o debate posterior axudaranos a quebrar algúns estereotipos (protección, seguridade, medos, etc.) e a valorizar con máis forza os sentimentos de alegría, esperanza, comunidade de apoio entre iguais, etc., que se experimentan unha vez superada a proba.

Consignas iniciais

Imos simular que son habitantes de Vilatartaruga e queren pasar a Vilatoupa e vice versa. Serán seleccionados tres ou catro nenos ou nenas – de preferencia entre os que máis corran – para iniciar a cadea. Estes tres ou catro representarán o muro que se irá ampliando á medida que apañan os compañeiros ou compañeiras que tenten cruzar polos extremos.

A mensaxe que lles daremos é a seguinte:

1. Fonte: <http://conceptodefinicion.de/fronteiras/>

“Teremos que ir ao patio. Necesitamos espazo porque imos ter que correr moito. Para comezar, tres ou catro nenos ou nenas colocaranse no centro da pista collidos da man, formando unha cadea, e imos imaxinar que é o muro que separa Vilatartaruga de Vilatoupa. Os demais teredes que ir a un lado e ao outro, e seredes os habitantes de ambas as vilas. O voso obxectivo será cruzar o muro sen que vos apañen os que forman a cadea / o muro.”

É un xogo rápido que pode durar uns 6-10 minutos en total. Como pode xerar angustia nos máis pequenos, pode proporse que se axuden entre eles.

Consignas durante o xogo

- Só poden apañar os extremos da cadea.
- Se pasan polos arcos centrais, poden salvarse e chegar ao outro lado.
- Se os que forman a cadea se soltan das mans, perden e non poden apañar.
- Se os que forman a cadea apañan alguén, pasará a facer parte da cadea, isto é, o muro será cada vez máis longo.

Debate posterior

O debate centrarase nas emocións e nos sentimentos experimentados polos nenos e polas nenas que querían cruzar o muro. Apuntar no encerado e analizar qué sensacións experimentaron e cando as percibiron (antes de cruzar, ao cruzar, ao chegar ao outro lado ou ao ser apañados). Aparecerán sensacións como medo, rabia, alegría, nerviosismo, bloqueo, impotencia, tranquilidade, compañeirismo, seguridade, etc.

Unha vez analizadas estas emocións, poderemos formular a seguinte pregunta: Que sensacións credes que experimentou o avó de Lina ao non poder pasar? É moi probábel que no debate xurdan comentarios por causa de imaxes vistas na televisión sobre persoas fuxindo, cruzando arames, etc. Cos maiores teremos que suscitar empatía a través do xogo para evitar comentarios frívolos e para que poidan entender as emocións reais desas persoas.

Dereitos sen fronteiras

A empatía e a riqueza da diversidade.

Creación de finais, procura de solucións.

Dinámica: O mundo de cores

Trátase dunha dinámica de grupo para reflexionar sobre a composición dos equipos seguindo criterios de homoxeneidade ou de heteroxeneidade. Os obxectivos propostos son dous: por un lado, descubrir cómo afecta a igualdade ou a diferenza no momento de nos achegarmos a outras persoas e cáles son os nosos criterios para facelo, e, polo outro, experimentar cómo nos sentimos se nos integramos nun grupo ou se ficamos excluídos del.

Consignas iniciais

As persoas participantes colócanse de costas a unha parede. Todas terán os ollos pechados e **permanecerán en silencio**. A cada unha colocaráselle un adhesivo na fronte de maneira que non poida ver qué cor e qué forma ten. Cando todas as persoas participantes teñan o seu adhesivo, pedirémolles que abran os ollos e dirémolles que teñen dous minutos para se agruparen (“simplemente agruparse”). Deixarase alguén sen adhesivo e tamén alguén cun adhesivo de cor e forma diferentes ás dos demais. Tamén poden ser utilizados adhesivos de dúas cores ao mesmo tempo. Para os máis pequenos, se for considerado moi complexo, utilizar só adhesivos con cores diferentes.

Materiais: Adhesivos de diferentes cores e formas

Aproximadamente
6 círculos verdes
6 cadrados vermellos
6 círculos vermellos
2 círculos amarelos
1 triángulo amarelo
1 estrela azul
1 espello de man

Consignas durante o xogo

É importante que a actividade sexa realizada en silencio.

O mestre ou a mestra deberá observar e anotar:

- Se hai alguén que conduce os nenos ou nenas para os grupos de diferentes cores agarrándoos e levándoos.
- As expresións dos que teñen os adhesivos diferentes.
- As persoas que se deixan levar.
- O que fan ao comezar o xogo, quen son os primeiros que se agrupan e cómo o fan entre eles e cos demais.
- Os criterios que utilizan para se agrupar. Con certeza será o máis obvio, que é a cor e a forma do adhesivo.
- Cómo encontra o grupo a forma, ou non, de integrar os que teñen un adhesivo único.

Cando todos e todas parezan agrupados, facer circular o espello para que poidan ver o seu adhesivo.

Para profundar máis, é interesante partir da instrución inicial “simplemente agruparse” co propósito de lles facer notar que ás veces imos ao máis obvio ou que só reparamos nun aspecto, e traballar outros criterios para se agrupar, creando novos grupos e mesmo formando todos un só grupo (identidades múltiples).

Consignas posteriores ao xogo

É importante analizar as sensacións experimentadas e as accións realizadas e tamén preguntar e escoitar a opinión dos demais sobre as emocións que observaron en cada un.

Que vos sorprendeu máis? Como vos sentistes? Por que vos sentistes así? Como vos comportastes na selección? Por que? Que é o que non vos gustou? Por que?

Por que nos aproximamos de quen máis se nos parece? Que pensaron e sentiron aquelas persoas que ficaron sen grupo? Que pensaron as demais? Decatáronse?

Deberán buscarse paralelismos en situacións emocionais vividas e tratar de identificar as emocións e os sentimentos experimentados: Algunha vez vos sentistes diferentes? Cando? Por que? O que fixestes?

Falamos do valor da diversidade dentro e fóra da aula

A xestión da diversidade no sistema educativo:

“A atención á diversidade significa ter en conta que en calquera sociedade existen diferentes culturas en función da clase social, do grupo étnico, do xénero, da orientación sexual, do territorio e dun longo etcétera. Porén, a nosa escola privilexia, ao mesmo tempo que oculta, unha cultura de obxectos privilexiados, a cultura da minoría social dominante: os seus modos de falar, de se mover, de se relacionar, as súas hipocrisías, os seus defectos e as súas virtudes. Mais non só somos diversos en función de factores estruturais, sómolo tamén como individuos: a uns pódelles gustar máis a pintura, outros son moi bos na expresión verbal, outros son capaces de organizar equipos de traballo, os de máis alá senten unha paixón extraordinaria pola vida animal e así até o infinito.

Na nosa escola podemos aprender as diferenzas entre as plantas talófitas ou briófitas e, ao mesmo tempo, sermos incapaces de distinguir un olmo dunha aciñeira ou ignorar de onde proceden os alimentos de que nos alimentamos. Alguén encárgase de facer esta arbitraria selección cultural e preséntao como a verdadeira e única cultura. E iso é o que teñen que memorizar os nenos e as nenas con independencia da relevancia deses coñecementos. Unha escola aberta á diversidade é unha escola que se interroga sobre tal relevancia.

Aparentemente, as mozas van ben na escola: obteñen mellores resultados do que os mozos, pasan a estudos superiores en maiores porcentaxes, o seu fracaso é menor. Porén, e a pesar diso, terminan optando por determinadas carreiras universitarias en maior medida (maxisterio, enfermaría, psicoloxía, medicina) do que outras (as enxeñarías en xeral). Todo isto acaba por se traducir en que hai poucas mulleres nos altos cargos. Promove a nosa escola – especialmente certas materias – a sutileza, a reflexión e a creatividade?

Unha escola que pretenda atender á diversidade é unha escola en que a palabra do alumnado é a protagonista. Na escola do silencio xamais poderá aflorar a riqueza e o enorme privilexio que significa contar con alumnos e alumnas con diferentes interpretacións do mundo, que proceden de distintos tipos de familias, de innumerábeis

lugares do mundo, que falan diversidade de idiomas, cuxas gastronomías son dunha variedade infinita. Nenos e nenas chegan á escola sabendo unha morea de cousas e deses coñecementos debe partirse se queremos unha escola de calidade para todos e todas, capaz de atender á diversidade.”²

“A diversidade cultural é unha riqueza considerábel, un recurso inherente ao xénero humano, que debe ser percibida e recoñecida como tal. Non existe, a propósito, ningunha escala de valores entre as culturas: son todas iguais en dignidade e dereito, sexa cal for o número dos seus representantes ou a extensión dos territorios onde florecen. Esencialmente, o noso mundo é unha sincronía de culturas cuxa coexistencia e pluralidade forman a humanidade. É sumamente urxente que esta diversidade de culturas ocupe un lugar destacado na nosa resposta global á pasaxe do tempo, isto é, ao desenvolvemento.

Esta é a mensaxe transmitida polo Relatorio Mundial da UNESCO Investir na diversidade cultural e no diálogo intercultural. [...] Entre a diversidade cultural e o medio ambiente, a economía, a educación e a saúde, entre a diversidade cultural e a mudanza climática, a salvagarda do patrimonio, a das linguas, o acceso aos recursos e ao maior benestar, existen nexos de todo tipo, de tal modo que é imposíbel interesarse nun tema preciso sen ter en conta o alcance das culturas e a súa diversidade.

Debemos agora avanzar e dar resonancia a esta mensaxe, a fin de que no plano mundial se traduza concretamente na realidade cotiá, nas decisións e iniciativas dos gobernos, os responsábeis políticos, o sector privado e a sociedade civil. Mediante o establecemento de múltiples relacións de colaboración, a UNESCO está determinada a que a diversidade cultural ocupe un lugar central nos proxectos de desenvolvemento, e a que o respecto por esa diversidade pase a ser tanto o fundamento de diálogos entre as culturas como un instrumento en favor da paz.”³

Desafíos en contextos multiculturais. Competencias interculturais e resolución de conflitos

“Que a calidade da relación facilita o coñecemento recíproco e o entendemento.

Para coñecer o cadro de referencia do “Outro” non é necesario repasar enciclopedias de etnoloxía ou antropoloxía, aínda que calquera lectura nos será útil. Debemos centrarnos na persoa que temos enfronte e considerala unha fonte valiosa de información. Recordando o dito “cada persoa é un mundo”, non esquezamos que cada persoa ten o seu propio modelo dentro dese cadro de referencia cultural común. Dicímolo porque moitas veces caemos no erro de considerar que os coñecementos teóricos sobre outras culturas son garantes suficientes para nos entendermos con persoas desas culturas.

2. Fonte: “A xestión da diversidade no sistema educativo”, Rafael Feito Alonso, profesor titular de Socioloxía da Universidade Complutense de Madrid. CIP-Ecosocial – Boletín ECOS n.º 8, agosto-outubro 2009.

3. Fonte: <http://www.unesco.org/new/es/culture/resources/report/the-unesco-world-report-on-cultural-diversity>

Aínda que pareza obvio, recordemos que o respecto é unha das actitudes básicas para establecer unha boa relación cunha persoa, sexa cal for a súa cultura ou orixe étnica. Fai falta ampliar ese respecto ao seu modelo do mundo, aos seus valores e á súa forma de ser e de se situar na vida. Non fai falta que esteamos de acordo con el/ela, só hai que lle mostrar que ten dereito a ser respectado.

Este respecto inicial é necesario, aínda que non esteamos de acordo con determinados aspectos culturais, para consolidar a confianza coa outra persoa, para que ambos nos poidamos sentir ben, nos abramos ao diálogo e ao intercambio. Para conseguilo, necesitamos utilizar máis as nosas destrezas e habilidades comunicativas que os posíbeis coñecementos teóricos que poderíamos ter sobre a súa cultura. Esas habilidades desenvolvémolas na nosa vida social e profesional, e só fai falta adaptalas ás persoas doutras culturas.

O noso fiel aliado é a observación: sermos capaces de captar as informacións verbais e non verbais da persoa que temos enfronte. Qué emocións expresa e cómo o fai (Parécenos normal ou abálanos?). Cómo se move e cómo ocupa o espazo, a qué distancia se sitúa comodamente de nós (É a mesma que nos gustaría? Demasiado lonxe ou demasiado cerca?). Cómo formula as súas mensaxes (Manifesta o seu desacordo ou, polo contrario, móstrase conciliador?). Estar atentos a estes matices axúdanos a nos adaptar para manter a sintonía e aumentar a confianza. Convén preguntar aquilo que non entendemos; a outra persoa daranos a información necesaria e exacta para comprender aquilo que non conseguimos explicar no noso cadro. Deste modo, aforraremos o esforzo de interpretación e evitamos o risco de errarmos.”⁴

Buscar solucións, inventar finais

Neste capítulo, propónse que a aula invente unha solución para que Lina e os seus amigos derruben o muro e as dúas vilas volvan estar unidos. Esta actividade deberá ser realizada de forma colectiva, a través de debuxos que poden ir acompañados dun texto.

Mas non terminamos só co final feliz, necesitamos que despois poidan comentar e debuxar o que viviron unha vez reunidas as dúas vilas. Interésanos que os nenos e as nenas non finalicen o conto coa fórmula habitual “viviron felices para sempre”. Necesitamos ir un pouco máis alén e que analicen cómo fixeron para vivir felices. Que problemas tiveron? Que diferenzas había entre a nova situación e a anterior, cando vivían separados polo muro? Este debate finalizará igualmente cun debuxo ou un texto colectivo.

O resultado final será a elaboración dun conto, formado polas viñetas de cada capítulo máis as viñetas da solución e do final que a aula creou. **Pode ser moi enriquecedor que cada neno e cada nena debuxe e invente o seu propio final para, despois, publicalos ou compartilos todos para debatelos, analizalos, aprender dos demais e finalmente construír un final conxunto.**

4. Fonte: <http://www.gitanos.org/publicaciones/retoscontextosmulticulturales/interaccion.pdf>

Abaixo os muros!

Nesta capítulo final, propónse participar nunha actividade colectiva en que poden participar outras aulas do centro de ensino: **derrubar o “muro das inxustizas”**. É unha boa oportunidade para implicar as outras aulas do centro, as familias, etc.

Nesta acción – que pode implicar todo o centro de ensino – pódese dar a coñecer o traballo realizado nos distintos capítulos, así como as solucións e os finais que a aula do equipo elaborou. Propómosvos que a carta de compromisos fiquen pendurada nalgún lugar visíbel do centro e que sirva de recordatorio.

Animámosvos a que tiredes fotografías do acto no cal derrubaredes o “muro das inxustizas” e que as compartades na web da escola ou nas redes sociais con o hashtag #DerechosEnMovimiento.

Glosario

ACNUR: A Oficina do Alto Comisionado das Nacións Unidas para os Refuxiados foi creada no día 14 de decembro de 1950 pola Asemblea Xeral das Nacións Unidas. Ten o mandato de dirixir e coordinar a acción internacional para protexer e resolver os problemas das persoas refuxiadas e apátridas en todo o mundo. Traballa para garantir que todas as persoas poidan exercer o seu dereito a procurar asilo e a encontrar protección noutro estado. Ademais, identifica solucións duradeiras para os refuxiados, como a repatriación voluntaria en condicións dignas e seguras, a integración local ou o reasentamento nun terceiro país.

Asilo: Protección ou refuxio que dá un país ás persoas estranxeiras que recoñece como refuxiadas. O recoñecemento do dereito de asilo dunha persoa implica, ademais, que o Estado lle conceda a documentación e a autorización necesarias para residir e traballar.

Campo de refuxiados: Un campo de refuxiados é creado para dar abrigo, durante un período determinado, a un grupo de persoas que tiveron que deixar o seu lar e agora procuran un lugar mellor onde poder refacer as súas vidas. Os habitantes dun campo de refuxiados non só necesitan un lugar en que durmir, senón tamén alimentos e asistencia médica. Os desprazados que chegan a un campo de refuxiados fano con diferentes necesidades. Ás veces, a súa situación soluciónase nun prazo breve, mais outras teñen que ficar alí durante anos. Por exemplo, os refuxiados de Kosovo en Albania estiveron no campo tan só tres meses, mais os de Somalia viven nos campos de Kenya desde 1991. Despois de todo este tempo, foron construíndo unha verdadeira comunidade coas necesidades propias dunha cidade, que necesita unha planificación específica.

Convención de Xenebra de 1951 sobre o Estatuto dos Refuxiados e su Protocolo Adicional de Nova York de 1967: Bases legais que, desde a súa aprobación, permitiron protexer millóns de persoas refuxiadas en todo o planeta. Ambos os documentos establecen quen é unha persoa refuxiada, así como os mecanismos de protección e asistencia, e os dereitos sociais que os Estados asinantes deben garantir.

Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH): Documento declarativo adoptado pola Asemblea Xeral das Nacións Unidas na súa Resolución 217 A (III), a 10 de decembro de 1948 en París. Nos seus 30 artigos recolle os dereitos humanos considerados básicos, a partir da carta de San Francisco (26 de xuño de 1945). Os dereitos humanos son dereitos inherentes a todos os seres humanos, sen calquera distinción de nacionalidade, lugar de residencia, sexo, orixe nacional ou étnica, cor, relixión, lingua, ou calquera outra condición. Todos temos os mesmos dereitos humanos, sen calquera discriminación. Estes dereitos son interrelacionados, interdependentes e indivisíbeis.

Emigración: Acto de saír dun Estado co propósito de se asentaren noutro. As normas internacionais de dereitos humanos establecen o dereito de toda persoa a saír de calquera país, incluído o seu. Só en determinadas circunstancias o Estado pode impor restricións a este dereito. As prohibicións de saída do país repousan, por vía de regra, en mandatos xudiciais.

FAO: Organización das Nacións Unidas para a Agricultura e a Alimentación, fundada en 1945. É un dos maiores organismos especializados das Nacións Unidas. O seu principal obxectivo é atinxir un mundo en que impere a seguridade alimentaria elevando os niveis de nutrición, mellorando a produtividade agrícola e as condicións da poboación rural, e contribuíndo para a expansión da economía mundial.

Inmigración: Proceso polo cal persoas non nacionais ingresan (entran) nun país co fin de se estableceren nel.

Migración: Movemento de poboación para o territorio doutro Estado ou dentro deste, que abarca todo movemento de persoas sexa cal for o seu tamaño, a súa composición ou as súas causas; inclúe migración de refuxiados, persoas desprazadas, persoas desarraigadas e emigrantes económicos.

Permiso de residencia: Documento legal expedido polas autoridades competentes dun Estado a un estranxeiro, en que se fai constar que ese estranxeiro ten dereito a vivir no referido Estado.

Permiso de traballo: Documento legal expedido polas autoridades competentes dun Estado, necesario para o emprego do traballador emigrante no país hóspede.

Persoa desprazada: Da mesma forma que a persoa refuxiada, unha persoa desprazada tivo que abandonar o seu lar por medo a perder a vida. A diferenza é que, neste caso, non cruzou ningunha fronteira, senón que tenta buscar un lugar seguro no seu propio país.

Persoa refuxiada: Persoa que se ve obrigada a saír do seu país por temor a ser perseguida pola súa raza, relixión, nacionalidade, opinión política ou outras razóns. Esta definición inclúe tamén as persoas que foxen de conflitos armados ou situacións de violencia xeneralizada. Obter a condición de persoa refuxiada implica as seguintes medidas: autorización de residencia, expedición de documentos de viaxe e de identidade, e autorización para traballar.
Persoa solicitante de asilo: Persoa que solicita o seu recoñecemento como persoa refuxiada noutro país e que se encontra á espera da resolución da súa solicitude.

Persoa solicitante de asilo: Persoa que solicita o seu recoñecemento como persoa refuxiada noutro país e que se encontra á espera da resolución da súa solicitude.

Reunificación familiar: Ferramenta xurídica que permite volver reunir no país de acollida a familia que se viu obrigada a separarse do

fuxir do seu país de orixe. Esta medida mellora a calidade de vida e a situación social e económica da familia reagrupada.

Reasentamento. Instrumento de protección para as persoas refuxiadas. Unha persoa é reasentada cando é acollida por un país distinto ao primeiro ao que chegou despois de abandonar o seu país de orixe. O reasentamento existe porque ás veces o primeiro país de acollida non pode garantir a seguridade nin a integridade do refuxiado, porque non pode afrontar a chegada de moitas persoas refuxiadas nun período de tempo ou porque un terceiro país (o de reasentamento) ofrece mellores posibilidades para a integración social da persoa refuxiada. Para algunhas persoas refuxiadas, como nenos, nenas, mulleres sometidas a acoso sexual ou persoas con discapacidade, o reasentamento pode ser unha táboa de salvación.

Repatriación: O dereito individual dun refuxiado ou dun prisioneiro de guerra de regresar ao país de orixe en determinadas condicións está previsto en varios instrumentos internacionais. (Convencións de Xenebra de 1949 e Protocolos de 1977, Regulamento sobre as leis e os costumes da guerra terrestre, anexo á carta da Convención da Haia de 1907, instrumentos de dereitos humanos, así como o dereito internacional consuetudinario). O dereito á repatriación é conferido á persoa a título individual e non á autoridade que a retén. Ademais, a repatriación está suxeita á obrigaición da autoridade de liberar as persoas que poden ser escollidas (soldados e civís) e á obrigaición do país de orixe de recibir os seus propios nacionais.

Repatriación voluntaria: Retorno ao país de orixe de persoas que reúnen os requisitos como consecuencia do desexo libremente expresado de regresar.

Repatriación involuntaria/forzosa: Repatriación de refuxiados ao país de orixe que o país receptor fomenta cando crea circunstancias que non deixan ningunha outra alternativa aos refuxiados máis que a da repatriación. Como a repatriación é un dereito persoal (distinto da expulsión ou da deportación, orixinalmente vinculadas á soberanía do Estado), nin o Estado da nacionalidade, nin o de residencia temporal, nin tampouco o que exerce a xurisdición sobre eles pode proceder á repatriación contra a vontade dunha persoa que pode ser escollida, trátase dun refuxiado ou dun prisioneiro de guerra. De acordo co dereito internacional contemporáneo, os prisioneiros de guerra ou refuxiados que recusan ser repatriados, particularmente se teñen motivos de sentir temor no seu propio país, deben ser protexidos e beneficiarse, se for posíbel, de asilo temporal ou permanente.

Rutas legais e seguras: Serie de ferramentas e figuras xurídicas utilizadas para protexer os dereitos das persoas que se ven obrigadas a abandonar os seus países debido a conflitos armados, persecucións, pobreza, etc. Entre elas, destacan a figura do reasentamento, a protección subsidiaria ou o reagrupamento familiar.

Fontes:

Amnistía Internacional: <https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/campanas/yoacojo/glosario-de-terminos/>
Organización Internacional sobre as Migracións (OIM), glosario básico: http://publications.iom.int/system/files/pdf/imL7_sp.pdf

Recursos complementarios

Migracións forzosas e poboación refuxiada. Para traballar na aula:

UNICEF, *Contos sen fadas: a historia de Ivine e Almofada*,
www.youtube.com/watch?v=7fPSTajjSd4

ACNUR México, contos infantís,
<http://culturacolectiva.com/7-cuentos-infantiles-que-te-acercaran-a-la-realidad-de-los-refugiados/>

#ABPRefugiados

Proxecto interdisciplinar para traballar o tema dos refuxiados e emigrantes.

Batería de recursos documentais, curtametraxes, viñetas, gráficos interactivos, fotografías, propostas de literatura xuvenil, actividades para traballar en lingua estranxeira, etc.
<http://abprefugiados.blogspot.com.es/>

Migracións forzosas e poboación refuxiada. Para o profesorado:

Páxinas web de interese:

www.es.amnesty.org
www.acnur.es/
www.proactivaopenarms.org/es
www.msf.es/

Vinte reflexións dunha emigrante,
<https://youtu.be/671xpkNk29c>

CEAR, *Acceso á protección: Un dereito humano*,
www.cear.es/wp-content/uploads/2013/05/INFORME-FINAL.pdf

ACNUR, *Tendencias globais: Desprazamento forzado en 2014*,
http://acnur.es/portada/slider_destacados/img/PDF_141015184925.pdf

Oxfam, *Right to a Future: Empowering refugees from Syria and host governments to face a long-term crisis*, novembro de 2015
<https://www.oxfam.org/en/research/syria-refugees-right-future>

Itziar Ruiz-Giménez, “Na Europa hai unha batalla sobre quen ten dereito a ter dereitos”, *Ágora*,
<http://www.agora-revistaonline.com/single-post/2016/04/18/ENTREVISTAS-Itziar-RuizGim%C3%A9nez-En-Europa-hay-una-batalla-sobre-qui%C3%A9n-tiene-derecho-a-tener-derechos>

Diversidade e interculturalidade

Carbonell, F., “Decálogo para unha educación intercultural”, *Cadernos de Pedagogía*, 290. Barcelona: Ed. CISSPRAXIS SA, 2002.

Casanova, M. A., “A interculturalidade como factor de calidade na escola”, en Soriano (coord.), *A interculturalidade como factor de calidade educativa*, Madrid: La Muralla, 2005.

UPD VI – IMELSA, *Guía de xestión da diversidade cultural e a convivencia*,

<http://www1.ocupacio.gva.es:8084/adient/mediateca/general/guia-didactica-de-Gestion-de-la-diversidad-cultural-y-la-convivencia.pdf>

Fernando Relinque Medina e Nidia Gloria Mora Quiñones, *Interculturalidade e xestión da diversidade. O desafío da nova sociedade*, Xunta de Andalucía

http://www.juntadeandalucia.es/export/drupaljda/interculturalidad_gestion_diversidad.pdf

UNICEF e Ministerio Educación Perú, *A interculturalidade en educación*,

http://www.unicef.org/peru/_files/Publicaciones/Educacionbasica/peru_educacion_interculturalidad.pdf

Guía metodolóxica de “Transversalización da abordaxe de interculturalidade en programas e proxectos do sector gobernabilidade” a partir da experiencia do Programa “Bo Goberno e Reforma do Estado” do Perú,

<http://centroderecursos.cultura.pe/sites/default/files/rb/pdf/Guia%20metodologica%20de%20transversalizacion%20del%20enfoque%20de%20interculturalidad.pdf>

Educación intercultural. Alumnado de orixe estranxeira, Generalitat de Cataluña, Departamento de Ensino,

<http://xtec.gencat.cat/web/content/projectes/alumnat-origen-estranger/suport-linguistic-social/publicacions/quadern-SLS-educacio-intercultural.pdf>

Educación intercultural. Proxecto de convivencia e éxito educativo, setembro de 2014, Generalitat de Cataluña, Departamento de Ensino,

<http://xtec.gencat.cat/web/content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0063/905e9278-9ca1-4768-afb2-09c9c6288759/intercultural.pdf>

Xestión emocional

Rafael Bisquerra, Grupo de Orientación Psicopedagóxica na Universidade de Barcelona,

www.rafaelbisquerra.com/es/educacion-emocional/objetivos-educacion-emocional.html

10 filmes sobre intelixencia emocional e social,

<http://habilidadsocial.com/peliculas-inteligencia-emocional-y-social/>

Cidadanía global: www.kaidara.org

Intermón-Oxfam, *Centros educativos transformadores: cidadanía global e transformación social*, Barcelona: Editorial Intermón-Oxfam, 2012,

www.kaidara.org/es/centros-educativos-transformadores

Intermón-Oxfam, *Pistas para mudar a escola*, Barcelona: Editorial Intermón-Oxfam, 2009,

www.kaidara.org/es/Pistas-para-cambiar-la-_escuela

Autoría:

Barabara Educació SCCL.

Coordinación:

Begoña Carmona

Rede de Educadores e Educadoras para unha cidadanía global:

A comisión de Conectando mundos da Rede asesora e dá seguimento á elaboración dos contidos desta proposta educativa: Pablo Cuenca, Santiago García, Esther Gutiérrez, Teresa Hernández, Flor López, Jordi Riera e Arantza Zubizarreta.

Deseño e maquetaxe:

Estudi Lluís Torres

Corrección lingüística:

Albert Nolla

Ilustración:

Espais Telemàtics

Tradución:

Márió Herrero

Máis informacións sobre a proposta educativa de Oxfam Intermón

- Web: <http://www.oxfamintermon.org/es/que-hacemos/campanas-educacion/educacion/propuestas-educativas>
- Facebook: “Educar para unha cidadanía global” <https://www.facebook.com/Educar-para-una-ciudadan%C3%ADa-global-765403543496049/>
- Correo: educacion@oxfamintermon.org

Esta obra ten unha licenza Creative Commons

OXFAM Intermón